

Nr 32

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av överenskommelse mellan Sverige och Förbundsrepubliken Tyskland rörande tyska tillgångar i Sverige, m. m. dels ock i ämnet väckt motion.

Genom en den 20 april 1956 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 172, vilken behandlats av första lagutskottet, har Kungl. Maj:t under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över utrikesdepartementsärenden föreslagit riksdagen att

dels godkänna en i Bonn den 22 mars 1956 undertecknad överenskommelse rörande tyska tillgångar i Sverige ävensom en samtidigt undertecknad överenskommelse rörande den tyska s. k. Lastenausgleich;

dels godkänna vissa i propositionen föreslagna riktlinjer för likvidationsnämndens slututdelning å vissa obligationer och för behandlingen av pensioner och livräntor i tvångsclearingen;

dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att för bestridande av vissa eventuellt uppkommande medelsbehov förfoga över ett belopp av högst två miljoner kronor ur de medel som i nämnda slututdelning må tillerkännas statens krigsförsäkringsnämnd.

I samband med propositionen har utskottet till behandling förehäft en i anledning av densamma i andra kammaren väckt motion, nr 774, av herr Dickson, för vilken motion närmare redogöres i det följande.

Inledning

Under senare tid har regeringsförhandlingar slutförts mellan Sverige och Förbundsrepubliken Tyskland angående en reglering av de frågor vilka uppkommit genom den likvidation av tyska tillgångar i Sverige, som skett på grundval av det år 1946 i Washington träffade avtalet mellan Sverige, å ena, samt Amerikas förenta stater, Frankrike, Storbritannien och Nordirland, å andra sidan, rörande sådana tillgångar. Som resultat av dessa förhandlingar har träffats överenskommelser rörande tyska tillgångar i Sverige och rörande den tyska s. k. Lastenausgleich. Dessa överenskommelser jämte en ytterligare överenskommelse rörande återställande av rättigheter på det industriella rättsskyddets område, vilken förelägges riksdagen på föredragning av chefen för justitiedepartementet, är avsedda att utgöra en slutlig reglering av frågan om den tyska egendomen i Sverige.

Över det berörda avtalskomplexet har yttrande avgivits av fullmäktige i riksbanken, ordföranden i likvidationsnämnden och Svenska bankföreningen samt, i vad avser rättigheter på det industriella rättsskyddets område, jämväl av vissa andra myndigheter och organisationer.

I propositionen redogöres å s. 3—5 för Washington-avtalet och dess tillämpning liksom för det av Sverige år 1953 godkända London-avtalet angående tyska utlandsskulder. Å s. 6—8 lämnas en redogörelse för förloppet av de svensk-tyska förhandlingarna och å s. 8—11 redovisas huvudinnehållet i de träffade överenskommelserna. Texterna till dessa och tillhörande signaturprotokoll och skriftväxlingar är bifogade propositionen såsom bilagor å s. 19—35. För de yttranden som i nu förevarande delar avgivits över avtalskomplexet redogöres å s. 13 och 14.

Departementschefen

Föredragande departementschefen, ministern för utrikes ärendena Undén, har i propositionen anfört följande:

»Det föreliggande avtalskomplexet är avsett att utgöra en slutlig reglering av de frågor vilka uppkommit genom den likvidation av tysk egendom i Sverige som skett på grundval av 1946 års Washington-avtal med de allierade. — — —

Det uppnådda förhandlingsresultatet kan i korthet sägas innebära följande. Likvidationsförfarandet förklaras avslutat och det s. k. återförsäljningsförbudet, varigenom tyskt återförvärv av försåld egendom förhindrats, upphäves. Då detta förbud härletts av bestämmelserna i Washington-avtalet, har erforderligt samtycke av de allierade till upphävandet utverkats.

Äldre tyska patent- och varumärkesrättigheter, som icke försålts men som upphört att gälla, kan under vissa betingelser återupplivas till förmån för de tyska rättsinnehavarna. Ifråga om försålda rättigheter överlättes det åt parterna att i förekommande fall reglera sina ömsesidiga intressen. En blandad regeringskommission kan i sista hand tillsättas för att bistå parterna i deras förhandlingar. Att märka är att denna bestämmelse icke gäller beträffande rättigheter tillhörande ett tidigare tyskägt eller tyskkontrollerat företag som försålts.

Reglerna för återupplivandet av patent- och varumärkesrättigheter har intagits i en särskild överenskommelse. En redogörelse för innehållet i detalj av denna överenskommelse liksom för avtalskomplexets innebörd över huvud i vad avser rättigheter på det industriella rättsskyddets område lämnas såsom tidigare nämnts på föredragning av chefen för justitiedepartementet.

Riktlinjer har uppdragits för utbetalning av ersättning till de rättsägare, vilka berörts av de i Sverige vidtagna åtgärderna. Storleken av ersättningarna har av olika skäl ännu icke kunnat definitivt fastställas, men rätts-

ägarna torde kunna räkna med omkring två tredjedels ersättning. Vägledande har härvidlag under förhandlingarna varit den uppgörelse, som tidigare träffats rörande den tyska egendomen i Schweiz och i vilken ersättningsfrågan lösts på två tredjedels grundval. Utbetalningarna väntas kunna äga rum i början av nästa år; för rättsägare bosatta utanför förbundsrepublikens område skall ersättningsbeloppen tills vidare förvaltas av ombud.

I anledning av den träffade uppgörelsen har förbundsrepubliken förklarat sig icke komma att upptaga likvidationsfrågorna till vidare behandling.

Den fond, ur vilken ersättningarna till de tyska rättsägarna skall betalas, kommer att erhålla medel på två vägar. För det första skall där uppsamlas de belopp, som indrives hos tyska gäldenärer å sådana svenska fordringar vilka betalats genom att borgenären erhållit utdelning i tvångsclearingen. Huvudparten utgöres av betalade tyska statsobligationer, vilkas motvärde omedelbart kommer att inbetalas till fonden av det västtyska riksgäldskontoret. För det andra är avsikten att direkt från Sverige skall överföras det belopp av 60 å 65 miljoner kronor som väntas återstå sedan likvidationsnämnden verkställt en på visst sätt avgränsad slututdelning i tvångsclearingen. — — — Vid slututdelningen från utbetalning till de svenska borgenärerna avses att undantaga sådana obligationsfordringar som på ett tillfredsställande sätt reglerats i det s. k. London-avtalet. Då det grundläggande motivet för deras deltagande i tvångsclearingen därigenom bortfallit, tillstyrker jag att slututdelningen utformas på föreslaget sätt. Anmärkas kan för övrigt att börskurserna på ifrågavarande obligationer efter en kraftig stegring numera närmar sig pari.

Under förhandlingarna angående de för ersättningsändamål tillgängliga medlen dryftades frågan om behandlingen av det belopp av 150 miljoner kronor, som enligt Washington-avtalet ställdes till de allierade ockupationsmakternas förfogande i deras egenskap av de facto företrädare för det tyska folkhushållet för finansiering av leveranser av livsviktiga förnödenheter till detta folkhushåll. Frågan har även varit föremål för långvariga överläggningar med de allierade. Det har därvid visat sig att dessa ansett sig berättigade att upptaga anspråk på betalning för leveranserna bland sina efterkrigsfordringar på förbundsrepubliken, vilka fordringar sedermera reglerats genom särskilda tysk-allierade överenskommelser. Härigenom har beloppet undandragits från att på i Washington-avtalet avsett vis infogas i ersättningsförfarandet i Tyskland. Från svensk sida har gjorts invändning mot den allierade ståndpunkten. Med tanke på ovissheten angående frågans lösning inriktade man sig emellertid vid de svensk-tyska förhandlingarna ömsesidigt på att söka nå en uppgörelse oberoende av de 150 miljonerna.

I fråga om de s. k. Lastenausgleich-avgifterna har svenska rättssubjekt samt dotterbolag i Västtyskland såsom ett särskilt led i uppgörelsen erhållit samma befrielse från dylika avgifter som tillerkänts de allierade i Parisfördragen och Schweiz utverkat i sin egendomsuppgörelse med förbunds-

republiken. Av betydelse är likaledes de förmåner som lämnas svenska medborgare bosatta i Västtyskland vid beräkningen av Lastenausgleich-avgifterna sedan befrielseperioden utlöpt. Jag finner det vidare tillfredsställande, att svenska medborgare kan erhålla ersättning för krigsskador ur Lastenausgleich-medlen.

Avtalskomplexet skall träda i kraft en månad efter utväxlingen av ratifikationsinstrument. Därvid aktualiseras bl. a. det svenska åtagandet att upphäva den på grundval av 1945 års kontrollagstiftning utfärdade kungörelsen angående skingringsförbud å tysk egendom samt 1947 års lag om dödande av vissa utanför Sverige befintliga handlingar. Medan kungörelsen kan sättas ur kraft av Kungl. Maj:t, kräves härför beträffande dödandelagen ett särskilt beslut av riksdagen, varigenom den av innevarande riksdag godkända förlängningen av lagens giltighet till och med den 30 juni 1957 avkortas. Jag får i detta sammanhang nämna, att frågan om ett generellt upphävande av kontrollagstiftningen bör upptagas först sedan uppgörelse träffats även rörande de japanska tillgångarna i Sverige. Förhandlingarna härom har nyligen återupptagits.

I och med ikraftträdandet möjliggöres en avveckling av de med likvidationen och tvångsclearingen sysselsatta institutionerna, d. v. s. flyktkapitalbyrån, restitutionsnämnden och likvidationsnämnden. För flyktkapitalbyråns del återstår att behandla ett fåtal likvidationsfall med oklart rättsläge. Kostnaderna för institutionernas verksamhet kommer samtidigt att regleras och de av statsverket för ändamålet anvisade anslagen att återbetalas.

Vid likvidationsnämndens upphörande uppkommer frågan på vad sätt den fortsatta utbetalningen av vissa pensioner och livräntor i tvångsclearingen skall ske. Jag ansluter mig till förslaget att statskontoret erhåller uppdrag att verkställa utbetalningarna.

Enligt likvidationsnämnden torde de för sistnämnda syfte reserverade medlen komma att visa sig tillfyllest. Möjligheten kan emellertid icke utslutas att utbetalningarna kommer att överstiga beräknade belopp och nämnden föreslår att i dylikt fall mellanskillnaden måtte få bestridas av statsmedel. I detta sammanhang vill jag över huvud framhålla svårigheterna att i detalj förutse lösningen av den mångfald delproblem som avvecklingen av flyktkapitalbyrån och likvidationsnämnden och därmed genomförandet av denna uppgörelse kan inrymma. Jag föreslår därför att Kungl. Maj:t måtte bemyndigas att för eventuellt uppkommande behov förfoga över ett visst belopp, förslagsvis högst två miljoner kronor ur de medel som i slututdelningen må av likvidationsnämnden tillerkännas statens krigsförsäkringsnämnd för anmälda fordringar. Jag utgår därvid från att vad som icke behöver utnyttjas för hithörande syften i enlighet med de fastlagda direktiven för dispositionen av överskottsmedel från krigsförsäkringsnämnden (prop. nr 145/1952, rskr 423) tillföres statsverket för amortering av statsskulden.»

Motionen

I motionen II: 774 uttalas, att man genom den i propositionen framlagda överenskommelsen rörande tyska tillgångar i Sverige torde praktiskt sett nått slutet på ett för vårt land föga hedersamt kapitel. Motionären framhåller, att på hithörande område händelser inträffat som allvarligt kränkt enskild mans rätt. Sveriges anseende som rättsstat har enligt motionären på grund härav kommit att starkt ifrågasättas och det förtroende som ett antal oförvitliga utlänningar hyst till rättssäkerheten i vårt land att svikas. Även motionären önskar, att riksdagen lämnar sitt godkännande av den träffade överenskommelsen rörande tyska tillgångar i Sverige, men framhåller, att det vore ovärdigt riksdagen att avfärda frågan utan att i sammanhanget ha uttalat ett beklagande av den skada som vållats och de misstag som gjorts. Motionären finner sig därför böra föreslå, »att riksdagen, i samband med att den bifaller Kungl. Maj:ts proposition nr 172, måtte uttala ett beklagande av den skada eller oförrätt som må ha vållats enskilda människor genom de ställningstaganden som skett i fråga om tysk privategendom m. m. under efterkrigsperioden».

Utskottet

Den överenskommelse rörande tyska tillgångar i Sverige, som i förevarande proposition underställes riksdagen, avser att slutligt reglera frågor, uppkomna genom den likvidation av tysk egendom i Sverige, vilken skett på grundval av 1946 års Washington-avtal. Denna nya överenskommelse innefattar i vissa hänseenden avvikelser från de av riksdagen år 1950 godkända riktlinjerna för fördelning av de tyska tillgångarna i landet. Från utdelning i den genomförda tvångsclearingen avses sålunda skola undantagas vissa tyska obligationer, för vilka enligt det s. k. London-avtalet angående tyska utlandsskulder lånetjänsten helt ombesörjes eller skall ombesörjas i Västtyskland, och det belopp som sålunda kan innehållas i tvångsclearingen skall enligt överenskommelsen ställas till förfogande för de tyska rättsägare, vilka förlorat egendom eller fordringar i Sverige genom här verkställd tvångslikvidation. Att innehavarna av dessa obligationsfordringar, vilka synes ha blivit fullt tillfredsställande reglerade, uteslutes från utdelning i clearingförfarandet kan icke föranleda någon erinran. Det belopp, som härigenom blir tillgängligt, kunde däremot synas närmast böra komma andra i tvångsclearingen utdelningsberättigade till godo. Till stöd härför skulle kunna anföras, att så länge alla i tvångsclearingen utdelningsberättigade ej erhållit full utdelning, det vore oegentligt att beröva dessa personer en del av de tillgångar som en gång genom statsmakternas samstämmande beslut ställts till deras förfogande. Emellertid är att märka att sålunda återstående utdelningsberättigade dock erhåller utdelning med så stor del av tvångsclearingens tillgångar som enligt de antagna riktlinjerna skall gå till för-

delning bland dem. De synes därför icke ovillkorligen böra kunna göra anspråk även på de »besparingar» som gjorts i tvångsclearingen genom att andra utdelningsberättigade fått sina fordringar täckta på annat håll. Härtill kommer — såsom Svenska bankföreningen framhållit i yttrande över överenskommelsen — att innehavare av fordringar i riksmark njutit icke oväsentliga förmåner av den i tvångsclearingen tillämpade riksmarkskursen och att de fordringar som blivit nödlidande i clearingen numera i många fall torde kunna bli till fullo betalda genom att göras gällande mot de tyska gäldenärerna. Vid sådana förhållanden finner utskottet ej anledning motsätta sig att det belopp som kan innehållas i tvångsclearingen genom att vissa obligationer uteslutes från utdelning ställes till de tyska rättsägarnas förfogande.

Det sålunda disponibla beloppet, vilket beräknas komma att uppgå till 60—65 miljoner kronor, är avsett att ingå i den tyska fond, i vilken uppsamlas de belopp som indrives hos tyska gäldenärer å sådana svenska fordringar vilka betalats genom utdelning i tvångsclearingen. Genom utdelning ur denna fond beräknas de tyska rättsägarna kunna bli ersatta till omkring två tredjedelar för genom tvångslikvidationen lidna förluster. Att märka är emellertid att enligt vad i propositionen upplyses, de tyska rättsägarna skall befrias från skyldighet att erlägga s. k. Lastenausgleich-avgifter för mottagna ersättningsbelopp. Om hänsyn tages härtill kan de beräknade utdelningarna sägas motsvara full ersättning för genom den svenska tvångslikvidationen vållade förluster. Uppgörelse på två tredjedels grundval motsvarar även vad som avtalats mellan Västtyskland och Schweiz och har ansetts kunna godtagas av de tyska rättsägarnas intresseorganisationer.

Ur tysk synpunkt innebär överenskommelsen den vinsten, att de förbud mot återförsäljning till tyska rättssubjekt som uppställts vid försäljning av den tvångslikviderade egendomen i Sverige ej vidare skall upprätthållas. Såvitt avser tyska rättigheter på det industriella rättsskyddets område, vilka övergått på andra innehavare, kan i vissa fall en särskild kommission utses med uppgift att vara parterna behjälplig med att i godo reglera sina ömsesidiga intressen. Någon möjlighet att tvångsvis påkalla återköp av överlåten tysk egendom finnes icke enligt överenskommelsen vare sig beträffande immateriella rättigheter eller annan egendom som blivit tvångslikviderad.

Allmänt sett vill utskottet vidare uttala sin tillfredsställelse över att de problem som uppkommit genom tvångslikvideringen av tysk egendom i Sverige synes genom förevarande överenskommelse ha bringats till en för alla berörda parter godtagbar lösning. I den i ämnet väckta motionen har begärts ett beklagande av de åtgärder som vidtagits beträffande tysk privategendom i Sverige. I förevarande ärende kan emellertid ej komma i fråga att lämna en omfattande redogörelse för de särskilda förhållandena vid krigsslutet eller att närmare dryfta de handlingsmöjligheter som då stått till buds. Under sådana förhållanden saknar utskottet anledning att i förevarande sammanhang närmare ingå på dessa frågor.

Genom den i propositionen framlagda överenskommelsen rörande Las-

tenausgleich har Sverige i fråga om tillämpningen av denna lagstiftning till försäkrats mest-gynnad-nationsbehandling. Härigenom har uppnåtts betydande fördelar såväl för det svenska näringslivet som för enskilda svenskar vilka orsakats förluster genom krigsskador i Tyskland.

Ej heller övriga i propositionen framlagda förslag rörande behandlingen av pensioner och livräntor i tvångsclearingen och bemyndigande för Kungl. Maj:t att förfoga över visst ur clearingförfarandet härflytande belopp föranleder någon erinran från utskottets sida.

Under åberopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

A. att riksdagen — med bifall till förevarande proposition — måtte

dels godkänna överenskommelsen rörande tyska tillgångar i Sverige jämte signaturprotokoll samt överenskommelsen rörande den tyska Lastenausgleich,

dels godkänna de föreslagna riktlinjerna för likvidationsnämndens slututdelning å vissa obligationer och för behandlingen av pensioner och livräntor i tvångsclearingen,

dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att för bestridande av eventuellt uppkommande medelsbehov vid avvecklingen av flyktkapitalbyrån och likvidationsnämnden eller i samband med genomförandet av förevarande uppgörelse förfoga över ett belopp av högst två miljoner kronor ur de medel som i nämnda slututdelning må tillerkännas statens krigsförsäkringsnämnd;

B. att motionen II: 774 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 15 maj 1956

På första lagutskottets vägnar:

OLOV RYLANDER

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herrar Ahlkvist, Lindblom, Per Olofsson, Lodenius, fru Sjöström-Bengtsson och herr Lindgren;

från andra kammaren: herrar Rylander, Landgren, Gezelius, Gustafsson i Borås, Onsjö, Hedqvist*, Ekström och Lundqvist*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.